

תורות במחן

רב־אלוף חיים לסקוב

„פניני־תורה“

העוקב אחרי הודעות ומאמרים בעתונות בסוגית הבטחון מאז ניסוי הטילים שערך בצבאו נאצר — שומע וקורא תחת השם „תורה בטחונית“ דברים שונים ומשונים. בעתון אחד מופיעה ססמה על „תותחים וגרבים“ ו„תותחים וחמאה“; בעתון אחד — רשימת מונחים כגון „שגרת“ ו„בלתי שגרת“, „מקובל“ ו„חדיש“; אחר כותב על „נשק מנצח“ וכדומה; ובעתון אחר מופיע, תחת הכותרת „תורה“, משהו חדש — „הפגנת נשק“ במקום „הפעלתו“. „הפגנת נשק“ שוה „הרתעה“ ו„הפעלתו“ שוה „הגנה“. כשנוספות על אלה המלים „אסטרטגיה“ ו„טקטיקה“, נוצר הרושם של „פניני־תורה“.

האמנם כך הם פני הדברים? לדעתי, בהחלט לא!

מסוכן הוא להשתמש במושג „תורה“ כמילת־גג לסמאות ולנוסחאות. אין תורה צבאית שתהא מורכבת ממסקנות אותן ניתן לישם מיד לפעולה. התורה הצבאית הנה יותר ענין של שיטה, של מערכת חשיבה ואורח־חשיבה. אלה מסייעים לשולט בהן לנקוט דרכי־פעולה שהנם ישומים באותו מצב בו הוא נמצא. תורת הבטחון היא שטח אמפירי, ויהיה זה מטעה לתת לה ביטוי של נוסחה, אקסיומה או ססמה.

אולם, נניח שסמאות אלו הנן תורה. האם נכונות הן? האם נכון לאמור שהפגנת נשק היא הרתעה והפעלת נשק היא הגנה? כדי לא להגרר אחר נוסחאות, ראוי להבהיר תחילה את הבעיה.

„נשק“ ו„כוח“ - מה עדיף

נדגיש מיד כי מסוכן לראות את הבעיה במונחים של נשק. לבעיות מתמטיות או לבעיות שח־מט קיים פתרון אחד, מאחר שלפתרון יש חוקים השווים לכולם. ואילו לבעיה צבאית — של „מה לעשות“ ו„איך לעשות“ — ישנם פתרונות רבים ושונים; כי פתרון הבעיה כאן תלוי ביכולת ההתגברות על קשיים, על התנגדות וכו'. בכדורגל יכול אתה להגיע אחר מאבק לתוצאה של 2:2, לתיקו. ואילו במלחמה עלול צד אחד, אף זה אשר לו נשק מגוון ממש כגוני־הקשת, להפסיד בגלל פיקוד לקוי, או באם יופעל עליו איזה גז מצחין.

ישנה עוד סיבה המבהירה מדוע הגישה של „נשק“ פסולה — ומדוע גישת הכוח היא הנכונה. הבעיה נעוצה במגבלותינו הקיימות (כל־כליות, גיאוגרפיות, פוליטיות וכו'). דהיינו — מה לעשות כדי שלא יתקפו אותנו? ואיך לפעול כך, שבאם נותקף עליידי אויב או אויבים משכנינו — נוכל לנצחם. בעיה זו בעינה עומדת — בין אם קיים נשק שגרת ו בין אם קיים נשק בלתי־שגרת.

מדוע חמורה בעיתנו יותר מזו של אויבינו?

בכל מלחמה יכול לנצח רק צד אחד. כלומר, חמישים אחוז

מהצבאות — נכשלים. אבל אם נעיין בהיסטוריה הצבאית נראה שמלחמות רבות נסתיימו במו־מ, ללא הכרעה צבאית מובהקת. מכאן, שרק פחות מחמישים אחוז מהצבאות נמצאו מנצחים. עובדה היסטורית זאת — משקלה רב־חשיבות לאומה אשר אם תפסיד מלחמה אחת, תפסיד הכל. מכאן טוב גם ללמוד, שיש לגשת לתורה זו ביתר כבוד וזהירות־מחשבה; וכי נוסחאות אינן תחליף למחשבה.

בכל דור דגלו רבים בנשק אשר בתקופתם נחשב כ„שגרת“ — ורבים אחרים דגלו בנשק שהיה בגדר „בלתי שגרת“. מאז ומתמיד דיברו על „נשק מכריע“ ועל „נשק מנצח“. והנה, באה ההיסטוריה ולימדה אותנו מחדש שיעור נושן: דיבורים אלה — לרוב הגם רק בחינת תעמולה, ובסופו של דבר מכריע ה„כוח“ הצבאי — ולא נשק זה או אחר. לא עזר לו להיטלר אפילו כאשר „ברך“ על הנשק; כי אסור לטשטש את התחומים בין תעמולה לבין האפקט הממשי המושג במרחב־הלחימה. וכשם שאי־אפשר לפתור את הבעיה הבטחונית על־ידי „נשק“ — אלא על־ידי כוח — כן אי־אפשר לפתור אותה על־ידי נוסחה ואקסיומה, — שכן שונה היא במהותה.

מדע ומלחמה

מאז מלחמת־העולם הראשונה, ואפילו תוך כדי מלחמת־העולם השנייה, פיגרה התפתחות כוח־הלחימה אחרי התפתחות התעשייה. רק במהלכה של מלחמת־העולם השנייה הלך וגבר בעולם החזיון של גיוס המדע לצרכי המלחמה; ומאז — הולכים השניים שלובים זה בזה. הארגון הצבאי והארגון המדעי שלובים והדוקים בימינו זה בזה עד כדי־כך שיש אומרים כי על יריבו יגבור אותו צד שכוחו הצבאי והמדעי ישיג יתרון במרחב־הלחימה לא רק על־ידי הטקטיקה, אלא, ואולי יותר, על־ידי הטכניקה והמאמץ הצבאי והמדעי אליהם יגיעו.

דברים אלה נכונים לגבי מלחמות גדולות וגם לגבי מלחמות מקומיות — אף אם תפרוצנה אלה האחרונות בצד קיום הכוחות הגרעיניים האדירים, או בצלם. דבר־הימים מאז מלחמת־העולם השנייה מלמדים כי ההנחות צודקות. אמנם, ידענו שמלחמות טוטא־ליות נערכו עוד לפני מלחמת־העולם השנייה. אבל יהיה זה נכון לומר, שרק מאז מלחמת־העולם השנייה גויסו יחד הכוח הצבאי והפוטנציאל המדעי בצורה שיהוו כוח־מלחמה אחד. וככל שגובר חזיון זה הולכת וגדלה מידת הטוטאליות של המלחמה, ועמה גוברת הפעלת סוגי כלי־נשק אשר ה„סלקטיביות“ (היכולת לברור מטרות מסוג מסוים בלבד, או מצומצמות־שטח) שלהם מועטה — עד כי טושטשה כמעט כליל האבחנה בין צבאות לאוכלוסיה.

אם כי לא חלו שינויים ניכרים ברשימת עקרונות המלחמה, הרי יותר ויותר מתברר שהגורמים האפקטיביים לנצחון גלומים בריכוז עצמה עדיפה בנקודות-הכרעה, היינו, להשיג עליונות על האויב. יתרון ההתקפיות מוסיף להיות טמון במידת ההפתעה שתושג בריכוז הכוח והמכה.

התחומים בהם בא השילוב הצבאי והמדעי לידי ביטוי מכריע הם מעטים יחסית — אולם מורכבים מאוד. ביחוד רבה השפעתו בכל הנוגע לדיוק, מהירות, בקרה-ודיווח ועצמת-האש. שילוב זה — הוא שהניע את ההתפתחות הנחשונת שחלה בכל אלה. ושוב, הבולטים שבגורמי-היסוד הם: המנוע, עזרי-הבקה (אלקטרוניקה, מנגנוני-סארבו וכו') וחומר-הנפץ. אכן, התפתחות שחלה בשני הגורמים האחרונים מצדיקה לערוך דיון נפרד לגביהם.

מאז מלחמת-העולם הראשונה עד סמוך לסיום מלחמת-העולם השנייה, ניתן משקל-יתר למנוע — מבחינת טוה, השגת כושר-מעבר, מהירות ואמינות — לעומת כלי-הנשק. כלי-הנשק נראה אז, בדרך-כלל, כמעין פריט שחובר אל המנוע. פיתוח כלי-הנשק פיגר אחרי איכותו של המנוע הן בכוחות שריון והן בחיל-האוויר. אולם תוך כדי מלחמת-העולם השנייה גברה גישה חדשה, הרואה את המנוע ואת רכבו כמשטח-ירי נע של כלי-נשק מסוים. מחירם היקר הן של „משטח-ירי“ זה והן של כלי-הנשק, הביא עתה להתפתחות אף בתחום נוסף — והוא תחום איכון המטרה, והכיוון המדויק אליה באמצעות האלקטרוניקה וה„אינפרא-אדום“. התפתחות זו בלטה מאוד גם על דרך הניתוב וגם על דרך הביות — והיא באה להבטיח שפגיעתו במטרה של כלי-הנשק המשוגר, לא רק שתהיה ודאית אלא גם בלתי-תלויה באקלים, בתנאי-ראות ובתנועה מהירה. כלי-נשק בעלי עוזרים אלקטרוניים ועזרי אינפרא-אדום אמינים — נודע להם יתרון ברור. כלי-נשק אשר שילוב תכונותיו, ועזרי הניתוב והביות שלו, משוכ-ללים מאלה של היריב — רב היתרון שהוא מקנה לבעליו. הדבר נכון לא רק בהתמודדות שבין מטוס למטוס, אלא גם בזו שבין טנק לטנק ובין כלי-שיט לכלי-שיט. טנק או כלי-שיט (אפילו קל), שבידו אמצעי איכון-ניתוב-וביות יעילים יותר — יתרון לו אפילו על טנקים או על כלי-שיט כבדים ממנו, החסרים אמצעים אלה. טילים המשוגרים מ„פלטפורמה“ גיידת — שבהם קל יותר לשלב עזרי אלקטרוניקה ואינפרא-אדום — הם בימינו היסוד ונקודת-המוצא למשפחות כלי-הנשק, לסוגיהם, ואל יסוד-ועיקר זה מתאימים את ה„פלטפורמה“ הדרושה.

חזית ועורף

לפני שהתפתח המטוס החדש, בעל החימוש האדיר, ובטרם התפתחו טילי קרקע-קרקע וקרקע-אוויר, אפשר היה להבחין ברורות בין השלושה: ה„בסיס“ — איזור-קוי-האספקה-והתנועה — ואיזור-החזית. המרחקים מבחינת-זמן, היו אז גדולים. אכן, גם בתקופה ההיא היה כל צד מפריש כוחות להגנת בסיסו — משום השיקול המתמיד שבסיסו של האחד הוא-הוא מטרתו של יריבו. התוקף היה מאבטח עצמו, בהיותו באיזור קוי-האספקה והתנועה, ובדרכו אל היעד, הן עליידי הקצאת כוח מכוחותיו לכך, והן עליידי מהירות התנועה. עם התפתחות המטוס, על חימושו, נרחבו גם תחומי מרחב-הבסיס מזה, ותחומי מרחב-המטרה מזה; ואילו תחומי המרחב של קוי-האספקה-והתנועה נצטמצמו. באה התפתחות הטיל הבין-יבשתי וצמצמה עוד יותר את התלות בתחומי מרחב-האספקה-והתנועה. כן מסתמנת עתה התפתחות נוספת, שמקורה בטיל קרקע-

אוויר. ככל שמשתכלל הטיל קרקע-אוויר מבחינת טוה הפגיעה ודיוקה, כן מוסיף לגדול תחום המרחב המוגן עליידי, לעומת סיכויו של המטוס (זה שאינו חמוש בטיל-שילוח רחוק-טווח) לחדור דרך מרחב-מוגן זה. נמצא, שהשפעתו של המטוס מצטמצמת יותר ויותר לאותם תחומים של מרחב-קוי-האספקה-והתנועה בהם יפעל כגורם המיידי מטוסי-אויב ומסייע לכוחות-יבשה ולכלי-שיט עלי-מימיים.

כושר הרתעה - הוא מצב

כל המדבר על אודות „נשק מרתיע“, במקום „כוח מרתיע“, אינו רואה את המצב לאשורו. כושר-הרתעה הוא מצב, הנובע מיחסי-כוחות — ולא מיחסי-נשק.

כוח-צבאי, למען יהיה כוח-מרתיע, חייב להיות מוגוון ביותר, גמיש ביותר. ומסוגל, באותה פשטות וקלות עצמה, לענות על מלוא הקשת של האירועים המגוונים הנראים מראש: החל בפטרול על הגבול וגמור במתקפה גזרתית או כללית. כאן טמונה התשובה למה שקרוי „שמירה על ריבונות המדינה“. כי זאת לזכור: כשלון מול תקרית-גבול עשוי להביא את האויב לסברה שהשתנה המצב, ושוב אין אנו כוח-מרתיע אפילו יש לנו, למעשה, כוח מרתיע. ריבונות — הרי פרושה היא שאזרחי המדינה יהיו חופשיים, ללא הפרעה, להקים בית, לעבוד ולנוע בכל שטח הנמצא והחוסה בצל דגלה של המדינה. ריבונות — פרושה שקיים כוח, אשר אם לא יצליח בעצם קיומו למנוע את הפרעה, הרי ניתן יהיה למנוע את המשכה על-ידי הפעלתו.

הניגשים לענין זה תוך שימוש במונחים של „נשק הרתעה“ חייבים לזכור כי בזבוז הוא לשבור זגוגיות במטילי זהב, אם אפשר לעשות זאת באבן פשוטה. ככל שהנשק מורכב יותר ורב-אפקט — כן מסתמנת יותר ההפרדה בין שליטה בשטח-הפקר שבאיזור הגבול לבין פעולות במקרה מלחמה. אכן, יכולה להיות הפרדה בין סוגי-הנשק שישתמשו בהם בתקרית בגבול ובין נשק שישתמשו בו במלחמה רבתי — אם כי כבר שמענו על אש-טנקים ואש-מטוסים אף בתקריות גבול. אך פרט לזה — אין מקום להפרדה. כיום אין עוד הפעילות של הגבול מהוה, כבעבר, ביטוי ומעין סימן למידת ההכנות הנעשות בלב מדינות שכנינו, או למצב בו הנם אפופי רגיעה, או לחוסר יציבות במדינתם. פעילות על הגבול, כשלעצמה, אינה מלמדת אותנו כיום דבר על ההכנות הצבאיות, על סוגי-הנשק החדשים ועל ההתארגנות בקרב צבאות ערב. אבל כשלון על הגבול יכול לפתוח פתח אף למתקפה גזרתית — ולו רק עקב יצירת הרגשה אצל האויב שהנה „נחלשנו“.

אדם ונשק

המדבר על „נשק מרתיע“ ולא על „כוח מרתיע“ — הרי הוא נמצא מבטל את הגורם האנושי כחלק מן הכוח המרתיע. כי המדבר על „נשק מרתיע“, דומה למי שנסתרה ממנו חשיבותה של מנהיגות בקרב — החל ממפקד הכיתה וטייס המטוס, וכלה במנהיג האסטר-טגי של הכוח; או שדומה הוא למי שרוח-הלחימה של הצבא וערכי-הלחימה שלו — ואותם הדגשים בחיי יום-יום, שתכליתם לעצב ולהטמיע את אלה בקרב-הצבא — אינם אומרים לו דבר וחצי דבר. הוא נמצא מתעלם מן הפער בין מה שצריך להיות לבין הקיים בפועל, בין ההעזה לקבל אחריות-מרצון — מול הפזילה לדרגות; העברת החלטות כלפי-מעלה — והטלת אחריות ועבודה כלפי-מטה; או אף מיחסי הקצין והחייל; ועוד נקודות רבות, שהן (107 בעמ' 23)